

Туєв Олег Альбертович

(Харківський національний університет внутрішніх справ)

УДК 343.85

ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ

В даній статті розглянуті окремі питання організаційного забезпечення протидії рейдерству. Конкретизовано роль суб'єктів у протидії рейдерству та запропоновано конкретні організаційні заходи, які сприятимуть удосконаленню їх діяльності.

Ключові слова: рейдерство, проблема, протидія, злочинність.

В данной статье рассмотрены отдельные вопросы организационно-обеспечения противодействия рейдерству. Конкретизирована роль субъектов противодействия рейдерству и предложены конкретные организационные меры, способствующие усовершенствованию их деятельности.

Ключевые слова: рейдерство, проблема, противодействие, преступность.

In present paper some problems of organizational ensuring counteraction to raiding are discussed. The role of subjects of counteraction to raiding is concretized and concrete organizational arrangements which promote improvement of their activity are proposed.

Key words: raiding, problem, counteraction, crime.

Сьогоднішній стан рейдерства та здатність держави протистояти йому викликають серйозну занепокоєність, адже рейдерство не тільки сповільнює темпи економічних перетворень, спотворюючи багато нововведень, але й загрожує самому ходу реформ, створює серйозні загрози безпеці суспільства і держави.

Питання, пов'язані із протидією рейдерству були предметом досліджень таких вчених, як І. Г. Андрущенко, З. С. Варналій, В. В. Галушко, Б. М. Грек, Т. Б. Грек, Р. Р. Кузьмін, М. А. Колеснік, М. І. Мельник, О. О. Степанченко, Т. П. Устименко, В. Д. Швець, В. Г. Шинкаренко. Проте питання, щодо організаційного забезпечення протидії рейдерству розглядалися лише фрагментарно. Метою ж даної статті є конкретизація окремих наукових положень щодо організаційного забезпечення протидії рейдерству.

Організаційні заходи протидії рейдерству приймаються для впорядкування роботи органів всіх гілок державної влади, прийняття різноманітних рішень щодо забезпечення контролю та нагляду за сферою корпоративних відносин. Вирішення питання щодо належного організаційного забезпечення протидії рейдерс-

тву слугує передумовою для вирішення питання про коло суб'єктів, які займаються цією діяльністю та ін.

Особлива роль держави у протидії рейдерству обумовлена самою природою її соціального призначення. Як форма політичної організації суспільства, вона має на центральному, регіональному і місцевому рівнях відповідні владні повноваження, має у своєму розпорядженні соціальні, культурно-виховні, примусові, а також інші засоби впливу і несе перед громадянами обов'язок надійно захищати їх від протиправних посягань.

Рейдерство – продукт суспільства, наслідок об'єктивно існуючих в економічній сфері протиріч. Постановка завдання його повної ліквідації, остаточного викорінення причин і умов правопорушень не має перспективи, виходячи з того, що здійснити це в повному обсязі неможливо, але прагнути цьому необхідно. Суспільство, держава, система політичної влади, якими б вони не були, змушені миритися з існуванням рейдерства як неминучим злом. Але тут у певному сенсі надається можливість здійснювати контроль і стримувати рейдерство, переборювати його найбільш руйнівні тенденції, нейтралізувати причини і умови, захищати громадян і суспільні інтереси від злочинних посягань, а якщо злочини вчинено – відновити порушену справедливість, покарати винних, відшкодувати заподіяну шкоду.

Основними цілями державної політики щодо обмеження цього негативного явища, на наш погляд, є:

- чітке визначення пріоритетів і шляхів протидії рейдерству і боротьби зі злочинністю взагалі в сучасних умовах;
- планомірне нарощування в цій сфері зусиль не тільки системи політичної влади, але й всіх здорових економічних сил суспільства;
- удосконалення законодавства, організації, засобів і методів протидії, запобігання і припинення протиправних діянь, всієї діяльності кримінальної юстиції;
- забезпечення активної, наступальної протидії рейдерству, досягнення в рамках перехідного періоду перелому в ситуації економічної безпеки.

Будь-який суб'єкт протидії злочинності випробовує управлінські впливи з боку вищих органів системи і відповідної адміністрації, на території якої він функціонує. Таким чином, зовнішній аспект функціонування цих органів містить у собі вплив різних суб'єктів, кожний з яких діє в межах наданих йому повноважень. Сукупність таких суб'єктів і їх управлінських впливів можна розглядати як систему, якій притаманна власна структура, що і становить зовнішній аспект структури управління.

Аналіз чинного законодавства України (зокрема, Конституції України, указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 р., Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. [1, 2] дозволив з'ясувати достатньо повний перелік інституцій, які є загальними суб'єктами протидії рейдерству в Україні. Усі наведені суб'єкти не створені безпосередньо з метою протидії незаконному захопленню підприємств. Для переважної більшості суб'єктів протидії рейдерству коло їх діяльності не обмежується, безумовно, виключно вирішенням завдань захисту прав власності, боротьби з економічними злочинами, вдосконаленням ринкових інструментів перерозподілу власності, а також корпоративного законодавства. Деякі функції щодо протидії рейдерству вони виконують наряду зі здійсненням своїх основних завдань.

Звісно, наведений перелік загальних суб'єктів протидії рейдерству не є вичерпним, він може змінюватися із появою нових, ліквідацією або реорганізацією існуючих органів державної влади України.

Більшій ефективності діяльності суб'єктів протидії злочинності в організаційному плані слугуватиме чітко налагоджена взаємодія цих суб'єктів між собою.

Взаємодія правоохоронних органів зі спеціальними органами, до компетенції яких безпосередньо відносяться виконавчі, контрольні, дозвольні, регулюючі та організаційні функції, передбачені Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Ці органи (арбітражні керуючі, комітети кредиторів) найчастіше прагнуть уникнути такої взаємодії. З іншого боку не сприяє розслідуванню навмисного банкрутства і відсутність науково-методичної літератури, профільної підготовки і підвищення кваліфікації оперативних співробітників різного рівня.

У свою чергу, правоохоронним органам було б доцільно встановити контроль за процесом розгляду іншими органами матеріалів про виявлені в ході конкурсного провадження ознаки вчинення злочинів; надавати цим органам допомогу у виявленні майна, отриманого в результаті злочинних дій керівників і власників; надавати можливість перевірки законності реєстрації і зняття з обліку майна ліквідованих фірм, що беруть участь у операціях, та ін.

Крім того, надзвичайно важливим в плані протидії рейдерству є взаємодія і обмін інформацією між правоохоронними та контролюючими органами.

З метою підвищення ефективності функціонування даної

організаційної підсистеми протидії рейдерству пропонуються наступні напрями її удосконалення:

- оптимізація структур підрозділів і служб правоохоронних органів, що здійснюють протидію рейдерству, зміцнення в них керівної ланки та підвищення її статусу;
- удосконалення організаційних структур цих підрозділів в цілому і насамперед, їх провідних функціональних підрозділів, що визначають основні результати роботи, на основі експериментального апробування різних моделей їхньої структурно-штатної побудови і організації діяльності залежно від умов, у яких вони перебувають;
- розширення і зміцнення системи інформаційного забезпечення протидії рейдерству в усіх напрямках, оптимізація самої технології;
- розвиток науково-методичного забезпечення цієї діяльності, забезпечення більш широкого впровадження наукових розробок у практику роботи.

Зазначимо, що у прогнозах економічного і соціального розвитку України, серед іншого, має міститися інформація про можливі загрози економічній безпеці держави, у тому числі зростання корпоративних конфліктів, пов'язаних із недосконалістю ринкових інструментів перерозподілу власності, відсутністю регуляторної ринкової оцінки ліквідних активів підприємств, нечіткою та непрозорою системою реєстрації прав власності, низькою інформаційною прозорістю українських підприємств.

Іншим пріоритетним напрямом протидії рейдерству є боротьба з корупцією. Є. Д. Скулиш і Б. Л. Розвадовський зазначають, що «корупцію в Україні слід розглядати як системну інституційну проблему, котру необхідно вирішувати в загальному контексті розбудови держави, формування інститутів громадянського суспільства, зміцнення органів сектору безпеки держави» [3, с. 20].

Для забезпечення реалізації положень нового антикорупційного законодавства необхідними є розробка і прийняття спеціальної цільової програми щодо посилення боротьби з корупційною злочинністю.

Доцільно законодавчо наділити прокуратуру повноваженнями по здійсненню координації діяльності правоохоронних органів по протидії корупції в цілому, у тому числі корупційним правопорушенням незлочинного характеру, які тісно пов'язані з корупційними злочинами. Одночасно необхідно розширити коло учасників координаційних нарад, включивши в них не тільки правоохоронні органи, але й інші відомства. Це буде сприяти реалізації систем-

ного підходу до боротьби з даним соціально негативним явищем, що прийняло системний характер.

Важливою є роль правоохоронних органів в аналізі законопроектів на предмет наявності в них норм, які можуть сприяти корупційним проявам, адже законодавець вільно або мимоволі може вводити подібні норми в нашу правову систему.

Практика довела високу ефективність застосування психологічних тестів у профілактиці корупції. Зараз вони використовуються в 60 країнах світу і дозволяють одержувати результати з точністю до 92-94% [4]. На думку фахівців, за допомогою поліграфів можна виявити рівень кваліфікації кандидатів і діючих співробітників, перевірити правильність розміщення персоналу у посадовій ієрархії [5, с. 112]. Застосування поліграфа, на нашу думку, може стати ефективним заходом профілактики корупції, перевірки «чистоти» претендентів на керівні посади.

Не можна також відкидати необхідність реалізації такого заходу щодо протидії корупції, як надання громадянам і юридичним особам права на ініціювання службового розслідування у відношенні держслужбовців.

Вважаємо, що в системі протидії рейдерству в напрямку протидії корупції додатково необхідно:

- пропагувати і заохочувати пильність, відповідальне ставлення до виконання службових (посадових) обов'язків, в тому числі і поза службою;

- активно використовувати обмежувальні санкції, пов'язані із частковою або повною втратою пільг і привілеїв (заборона на преміювання, додаткові виплати, позбавлення процентних надбавок до зарплати за вислугу років або класний чин, обмеження у користуванні службовим транспортом і т.п.), покладанням додаткових обов'язків (частіше декларувати доходи та витрати, проходити позачергове тестування, позапланову атестацію, випробування на поліграфі тощо);

- внести істотні коректування в правове регулювання і організацію кадрової роботи, використовуючи при підборі претендентів на посади ефективні способи об'єктивної оцінки претендентів, що включають тестування, випробування, вивчення іміджевих характеристик;

- впроваджувати системи діючого контролю і нагляду в області боротьби з корупцією, в тому числі і пов'язаних з правовим захистом осіб, що сприяють виявленню фактів корупційних правопорушень;

- передбачити виділення антикорупційної складової в механізмі правового моніторингу.

Ще одним напрямком протидії рейдерству є оперативне супроводження державного контролю в сфері приватної охоронної діяльності.

Останніми роками значно активізувалась діяльність приватних охоронних структур, що забезпечують силове прикриття рейдерських атак. Зафіксована їх незаконна участь у захопленні низки стратегічних підприємств, наприклад, ВАТ «Турбоатом» (м. Харків), транспортних і енергетичних об'єктів, що належать національним монополіям.

Зараз персонал приватних охоронних підприємств і служб безпеки в основному складається з колишніх співробітників правоохоронних органів і військовослужбовців. Руйнування і перепрофілювання цих підприємств, що наразі розглядаються як захід впливу, можуть спричинити їх відхід «у тінь» і, отже, криміналізацію, які, у свою чергу, можуть істотно вплинути на стан операційної обстановки в цілому та на протидію рейдерству, зокрема.

В рамках протидії рейдерству правоохоронним органам слід:

- посилити контроль та супроводження діяльності охоронних структур та їх взаємодію з рейдерськими структурами;
- вжити додаткові заходи контролю на стадії допуску підприємств до охоронної діяльності і в ході її здійснення, у тому числі виключення можливості наділення статусом охоронного підприємства структур, що перебувають під впливом організованих злочинних угруповань;
- запроваджувати спеціальні вимоги по допуску приватних охоронних структур до забезпечення охорони і безпеки стратегічних та інших життєво важливих об'єктів.

Поширенню такого негативного явища, як рейдерство, нажаль, сприяє недосконалість чинного корпоративного і кримінального законодавства та судової влади, відсутність активного реагування державних органів влади на існуючу проблему і захист прав власника, а також недостатній досвід боротьби й інші чинники.

На законодавчому рівні необхідно максимально унеможливити зловживання в корпоративному праві на основі його комплексного удосконалення [6, 7].

Вважаємо за доцільне запропонувати конкретні організаційні заходи, які, на нашу думку, сприятимуть удосконаленню діяльності суб'єктів протидії рейдерству:

- з метою оптимального розмежування повноважень між суб'єктами протидії рейдерству розробити пропозиції щодо уточнення компетенції суб'єктів та особливостей їх взаємодії у сфері, що аналізується, та внести їх в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України;

- проаналізувати діяльність суб'єктів протидії рейдерству та внести в установленому порядку на розгляд КМУ пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності у сфері протидії рейдерству, оптимізації її структури з урахуванням можливостей держави щодо фінансування а також необхідності включення дублювань окремих функцій;
- систематично проводити засідання з метою розгляду найбільш актуальних проблем діяльності щодо протидії рейдерству, розробляти та реалізовувати відповідні плани, програми;
- розробити регламент проведення спільних засідань суб'єктів протидії рейдерству як однієї з важливих організаційних форм їх діяльності;
- створити робочі групи для підготовки нових законопроектів, пропозицій про зміни і доповнення законодавства у сфері забезпечення економічної безпеки (у тому числі, у сфері протидії рейдерству);
- вивчити практику застосування законодавства з питань забезпечення ефективного функціонування сфери забезпечення економічної безпеки (у тому числі, у сфері протидії рейдерству) з метою розроблення єдиних рекомендацій з його виконання, виявлення недоліків та прогалин, підготовки пропозицій щодо їх усунення;
- посилити відповідальність суб'єктів протидії рейдерству;
- визначити порядок інформування населення про факти порушення прав власності та про заходи реагування на такі порушення;
- створити спеціальні банки даних про осіб, які займаються чи можуть бути причетні до дозволу та ведення рейдерських атак;
- запровадити ведення офіційної статистики припинених рейдерських нападів та порушених кримінальних справ в Україні;
- створити електронний реєстр підприємств, відносно яких здійснено рейдерські атаки;
- трансформувати стратегію боротьби з корупцією на основі більш широкого використання оперативних можливостей правоохоронних органів в органах державної влади України, оскільки жодна рейдерська атака не матиме успіху, якщо вона не супроводжується прикриттям з боку державних структур і правоохоронців;
- створити реєстр суддів, які приймали незаконні неправні рішення на користь рейдерів, щоб позбавити їх можливості виносити незаконні судові рішення;
- передбачити додаткові заходи щодо організації наукових досліджень у сфері теорії та практики боротьби із сучасними

викликами та загрозами належному забезпеченню економічної безпеки України, порушеннями права власності, незаконним проведенням приватизації підприємств, зростанням корпоративних конфліктів, пов'язаних із недосконалістю корпоративного законодавства, процесами привласнення чужого бізнесу;

– підвищити рівень правової культури населення та усунути правовий нігілізм у суб'єктів економічної діяльності на представників органів державної влади України тощо.

Отже, в цілому ідея вдосконалення пріоритетних напрямків протидії рейдерству вимагає відповідного чіткого нормативного регулювання в даній сфері, встановлення чітких і ясних принципів і механізмів функціонування для забезпечення нарощування системного ефекту та динаміки позитивних перетворень.

Список використаних джерел:

1. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України : від 09.12.2010 № 1085/2010 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 94. – Ст. 3334.

2. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 38. – Ст. 385.

3. Скулиш Є. Д. Стратегічні й тактичні питання протидії корупції / Скулиш Є. Д., Розвадовський Б. Л. // Збірник наукових праць Національної академії Служби безпеки України. – 2011. – № 38. – С. 20-27.

4. Корчагин М. Н. Использование полиграфа («детектора лжи») в процессе раскрытия преступлений : лекция / Корчагин М. Н. – М. : Изд-во МЮИ МВД России, 1998. – 36 с.

5. Ронин Р. Своя разведка: способы вербовки агентуры, методы проникновения в психику, фиксированное воздействие на личность, технические средства скрытого наблюдения и съема информации / Ронин Р. – Минск, 1998. – 368 с.

6. Мельник М. І. Організаційно-правовий механізм подолання рейдерства в Україні: суть та основні напрями вдосконалення / М. І. Мельник // Науковий Вісник ЛДУВС. – Серія «економічна». – № 1. – 2009. – С. 288-294.

7. Колеснік М. А. Вдосконалення законодавства України як необхідна складова ефективної державної політики у сфері протидії рейдерству / М. А. Колеснік // Вісник ХНУВС. – № 1 (52). – 2011. – С. 324-333.

Надійшла до редакції 12.03.2013